

УДК 347.61/.64:342.726(497.11)
343.54/.55(497.11)
343.62(497.11)

Мр Вељко Влашковић

асистент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

ПРАВО НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ КАО СУБЈЕКТИВНО ГРАЂАНСКО ПРАВО

У важећем породичном законодавству Србије своје место су нашла и правила о спречавању насиља у породици. Широком кругу лица, које закон назива „члановима породице“, признато је право на заштиту од породичног насиља као субјективно грађанско право. У овом раду се анализирају управо карактеристике наведеног права. Полази се од појма и правне природе права на заштиту од насиља у породици. Посебно се желело указати на неке особености, попут оне да појам права на заштиту од насиља у породици обухвата само намерне радње починиоца. Такође, значајна пажња се посветила проблему доказивања својства титулара права у ситуацијама када основ породичноправне заштите представљају одређени неформални односи, попут „емотивне“ или „сексуалне везе“. На овом месту вршило се поређење с енглеским правом које има најдужу традицију када је реч о борби против насиља у породици. Указано је и на неке нелогичности у систему породичноправне заштите од насиља у породици. Такође је обрађено питање могућности да се хомосексуални партнери позову на заштиту од породичног насиља. Коначно, анализирали су се и лична добра која представљају објекат права на заштиту од насиља у породици.

Кључне речи: *Насиље у породици. – Субјективно право. – Титулари права. – Објекат права.*

1. УВОД

Породичним законом из 2005. године, код нас је први пут предвиђен систем породичноправне заштите од насиља у породици.¹ На тај начин је употпуњен систем кривичноправне заштите, који је пос-

---

¹ Породични закон – ПЗ, *Службени гласник РС*, бр. 18/05.

тојао од 2002. године и створен модел правне заштите од породичног насиља.² Тако се ова материја нашла у основном извору нашег породичног права. Самим тим, постала је и предмет проучавања Породичног права као науке. Породичноправна заштита је само део система правне заштите од насиља у породици. Реч је о провизорном виду заштите где се врши државна интервенција у породичне или њима блиске односе ради забране даљег узнемиравања или обезбеђивања сигурности угрожених чланова породице, а све зарад спречавања ескалације насиља. Његова основна сврха је, дакле, превенција насиља у породици.³

Превентивни вид правне заштите од породичног насиља мора имати сваки правни поредак који се жели озбиљно суочити са изазовом породичног насиља. Овакав вид правног одговора на насиље у породици је ближи изворишту проблема и тежи умањити факторе који доводе до породичног насиља. Као што је речено, код нас је превентивноправна заштита заоденута у рухо породичноправних норми.

Нашу породичноправну регулативу о заштити од насиља у породици чине три целине. Наведене целине би смо могли означити као:

- право на заштиту од насиља у породици као субјективно грађанско право;
- мере заштите од насиља у породици;
- поступак за заштиту од насиља у породици.

Тема овог рада је прва наведена целина. У нашем породичном законодавству, право на заштиту од породичног насиља се формулише као субјективно грађанско право, које садржи значајна одступања у односу на уобичајена схватања поменутог појма. Особености права на заштиту од насиља у породици се најбоље могу сагледати кроз стандардну систематику грађанскоправне науке у погледу субјективних права – појам и правна природа субјективног права, титулари и објекат права.

---

² Почетак правне заштите од насиља у породици у Србији везује се за доношење Закона о изменама и допунама Кривичног закона РС из 2002. године, где је по први пут насиље у породици санкционисано као кривично дело. Вид. Закон о изменама и допунама Кривичног закона, *Службени гласник РС*, бр. 10/02, чл. 118а.

³ Вид. М. Драшкић, *Породично право и права детета*, Правни факултет Београд, Београд 2007, 50.

2. ПОЈАМ И ПРАВНА ПРИРОДА ПРАВА НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

2.1. Појам права на заштиту од насиља у породици

Према нашем Породичном закону, „свако има, у складу са законом, право на заштиту од насиља у породици“.⁴ На овај начин, законом одређеном кругу лица, признато је право на заштиту од насиља у породици као субјективно грађанско право. Поменуто право би се могло дефинисати као право једног члана породице на заштиту од дрских, безобзирних и злонамерних радњи других лица које закон сматра члановима породице, а којим му се угрожава или повређује телесни интегритет, душевно здравље или спокојство.⁵ У зависности од облика породичног насиља, личности починиоца и жртве насиља, као и свеукупних околности случаја, право на заштиту од насиља у породици се може повредити како појединачном радњом, тако и континуираним понашањем.⁶ Због тога се не може унапред одредити да ли породично насиље подразумева стање или појединачни акт.⁷ Такво одређење је могуће једино када се проблем с апстрактног и општег нивоа пренесе на терен конкретног случаја.

Породични закон не каже изричито који се степен кривице захтева од насилника да би се његово понашање могло окарактерисати као повреда права на заштиту од насиља у породици. Постојање намере да се другом члану породице учини насиље није спорно. При томе, у обзир долазе оба степена намере: и директни умишљај (*dolus directus*) и евентуални умишљај (*dolus eventualis*). Већина случајева насиља у породици настаје као последица директног умишљаја. На пример, муж плански остварује физичко злостављање жене да би стекао контролу над њеном личношћу. Родитељ сексуално злоставља дете ради задовољења патолошких сексуалних потреба. Поменути степен кривице одговара суштини проблема насиља у породици као родно заснованог насиља, које се састоји из злоупотребе моћи у односима узајамне зависности и поверења. Ипак, постоје и ситуације када насилник није имао за циљ да његове радње произведу конкретну, већ неку другу последицу, али се мири и прихвата сваки вид штете која настаје услед насилног понашања. Тако, родитељу који наводи дете на просјачење у првом плану није могуће обољење детета, већ стицање имовинске ко-

⁴ ПЗ, чл. 10, ст. 2.

⁵ Вид. ПЗ, чл. 10, ст. 2, у вези са чл. 197, ст. 1 и чл. 197, ст. 2, тач. 6.

⁶ Вид. С. Панов, „Насиље у породици – аспект детета“, *Ново породично законодавство* (Зборник радова), Крагујевац, 2006, 283–284.

⁷ Вид. М. Драшкић, „Насиље у породици: прва пресуда Врховног суда Србије“, *Анали Правног факултета у Београду* 2/2008, 346.

ристи. Међутим, он најчешће пристаје и на овакве „пропратне“ последице (*dolus eventualis*).

Може се јавити дилема, да ли појам права на заштиту од насиља у породици укључује и заштиту од радњи почињених грубом непажњом (*culpa lata*). Овде је реч о понашању које се састоји из чињења, односно уздржавања да се предузме нешто што би учинио иоле пажљив члан породице ради спречавања угрожавања телесног интегритета, душевног здравља или спокојства другог члана породице. На пример, родитељ остави мало дете без надзора на улици услед чега оно доживи повреду. Према општем правилу грађанског права, груба непажња се у правним последицама изједначава са намером (*culpa lata dolo aequiparatur*).⁸ Из овог правила би, дакле, произишло да се право на заштиту од насиља у породици може повредити и грубом непажњом. Међутим, шири контекст правила о породично-правној заштити од насиља у породици указује на другачије решење. Наиме, према нашем породичном праву, право на заштиту од насиља у породици подразумева заштиту од именованих и неименованих облика породичног насиља.⁹ Именовани облици насиља у породици су они које закон, примера ради, наводи као карактеристичне случајеве породичног насиља.¹⁰ Овакви облици насиља у породици имају апсолутни карактер, што значи да се подвођење одређених радњи под неки од именованих облика аутоматски квалификује као насиље у породици. Међутим, списак могућих радњи насиља у породици тешко може бити исцрпан и коначан. Због тога се законодавац морао послужити правним стандардима код предвиђања неименованих облика породичног насиља. Сходно томе, прописано је да се право на заштиту од насиља у породици угрожава и сваким другим дрским, безобзирним и злонамерним понашањем.¹¹ Као што се може приметити, неименовани облици породичног насиља нису раздвојени од именованих облика. Напротив, они су општијег карактера и представљају општу формулу за квалификацију било које радње насиљем у породици. Према томе, услов да се било која радња означи

⁸ Вид. О. Станковић, В. Водинелић, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд 1996, 218.

⁹ Вид. Н. Петрушић, С. Константиновић Вилић, *Водич кроз систем породичноправне заштите од насиља у породици* Аутономни женски центар, Београд 2006, 27.

¹⁰ То су: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима и вређање (ПЗ, чл. 197, ст. 2, тач. 1 – 6).

¹¹ Вид. ПЗ, чл. 197, ст. 2, тач. 6.

насиљем у породици јесте да она представља „дрско, безобзирно и злонамерно понашање“. У поменутој законској формулацији, посебно је значајан везник „и“, којим се повезују наведени правни стандарди који представљају неименоване облике породичног насиља. Дакле, није довољно да је неко одређено понашање само дрско или безобзирно. Оно мора бити и злонамерно да би се могло говорити о угрожавању или повреди права на заштиту од насиља у породици. „Злонамерно понашање“ указује на постојање одређеног циља код насилника. Такав циљ код грубе непажње, по правилу, изостаје. После свега, може се рећи како наше породично право у домену заштите од насиља у породици дерогира опште правило грађанског права, по којем се за намеру и грубу непажњу везују исте правне последице. Сходно томе, може се закључити да у појам права на заштиту од насиља у породици улазе само намерне радње насилника. Потврда оваквог становишта се може наћи и у нашој судској пракси. Тако, Окружни суд у Ужицу у једној својој одлуци истиче како акт насиља у породици мора бити вољан, дрзак, безобзиран или злонамеран.¹² Дакле, суд, поред законских услова, као конститутиван услов тражи и да је радња насиља вољна да би се могла окарактерисати породичним насиљем. Међутим, на овом месту суд не користи израз „вољни акт“ у смислу радњи које су предузете од стране лица које је кадро исказати правно релевантну вољу. Из образложења поменуте пресуде је јасно да је суд имао у виду управо намерно понашање као услов за означавање одређене радње насиљем у породици.¹³ Оваква квалификација је у извесном смислу сувишна, пошто је већ садржи правни стандард „злонамерно понашање“.¹⁴

2.2. Правна природа права на заштиту од насиља у породици

Након појма права на заштиту од породичног насиља, потребно је нешто рећи и о правној природи овог права. Најпре, право на заштиту од насиља у породици представља лично право, с обзиром

¹² Вид. Пресуда Окружног суда у Ужицу, Гж 924/07 од 24. маја 2007. године, објављена у часопису „Избор судске праксе“, бр. 11/2007.

¹³ У поменутом случају отац малолетне девојчице је тужио мајку детета за насиље у породици зато што је услед непажње повредила дете док га је носила, тако што је дете закачило главом о врата и задобило лаке телесне повреде. Суд је одбио тужбени захтев оца девојчице јер је проценио да је понашање мајке детета било последица непажње. *Ibid.*

¹⁴ Ово није једина непрецизност везана за поменуту одлуку Окружног суда у Ужицу. Супротно слову закона, општи услови које једна радња треба испунити да би се сматрала породичним насиљем формулишу се алтернативно („дрзак, безобзиран или злонамеран акт“), према их ПЗ изричито наводи кумулативно („дрско, безобзирно и злонамерно понашање“). Вид. претходну напомену и ПЗ, чл. 197. ст. 2, тач. б.

да за свој објекат има лична добра, као што су телесни интегритет, душевно здравље или спокојство. Ово право је лично-неимовинског карактера јер се не може изразити у новцу. Разуме се, не може се преносити путем правних послова *inter vivos* и *mortis causa*. Титулар се не може одрећи права на заштиту од породичног насиља. Ипак, ималац права на заштиту од насиља у породици се може одрећи захтева који настаје повредом права.¹⁵ Међутим, остваривање права на заштиту од насиља у породици не зависи само од воље титулара права. Тако, поступак за заштиту од насиља у породици могу покренути и јавни тужилац и орган старатељства.¹⁶ У супротном, озбиљно би се угрозио циљ који се настоји остварити овим правом. Родни аспект насиља у породици намеће да се вршење наведеног права не сме у потпуности препустити диспозицији странака.¹⁷

Лична права се, по правилу, убрајају у апсолутна. Међутим, право на заштиту од насиља у породици има једну карактеристику типичну за релативна права. Тако, право на заштиту од насиља у породици не делује *erga omnes*, према свим трећим лицима. Његово дејство је ограничено на одређен круг лица, које закон назива „члановима породице“. Упркос томе, ова особеност права на заштиту од породичног насиља није довољна да би се оно могло окарактерисати као релативно право. Остале особине које прате релативна права, право на заштиту од насиља у породици не поседује. Тако, без обзира што право на заштиту од насиља у породици делује према затвореном кругу лица, обавеза лица унутар тог круга није конкретизирана. У односу на титулара права на заштиту од насиља у породици, обавеза осталих чланова породице је негативна и састоји се у нечињењу, односно уздржавању од радњи насиља. Док год сви чланови породице поштују поменути обавезу, не настаје захтев. Тек када се право на заштиту од насиља у породици повреди, долази до индивидуализовања обавезе, која се од негативне претвара у позитивну. Како је код релативних права захтев истоврстан са овлашћењем из субјективног права, може се закључити да праву на заштиту од насиља у породици недостаје још једна типична одлика релативних права.¹⁸ Такође, релативна права застаревају, а код права на заштиту од насиља у породици то није случај. Коначно, право на заштиту од породичног насиља има свој специфични објекат у смислу добра на

¹⁵ Вид. Д. Стојановић, О. Антић, *Увод у грађанско право*, Београд 2001, 176.

¹⁶ Вид. ПЗ, чл. 284, ст. 2.

¹⁷ О томе како мотивисати жртву породичног насиља да узме учешћа у поступку вид. J.L. Herman, „Justice From the Victim’s Perspective“, *Domestic Violence* (ed. M. Freeman) Ashgate Publishing, Hampshire-Burlington 2008, 202 – 203.

¹⁸ О карактеристикама релативних права вид. А. Гамс, *Увод у грађанско право*, Научна књига, Београд 1970, 138.

коме се врши непосредна власт, што је према проф. Станковићу главно обележје апсолутних права.¹⁹

Све ово указује да је право на заштиту од породичног насиља далеко од тога да се сматра релативним правом. Како онда објаснити његово деловање према одређеном кругу лица? Право на заштиту од насиља у породици је једно апсолутно право *sui generis*. Типична апсолутна права делују према свим знаним и незнатим лицима. Право на заштиту од насиља у породици делује само према једном делу знаних лица. Заправо, може се рећи да оно показује исте особине као и остала апсолутна права, само у једном суженом домену. Право на заштиту од насиља у породици не делује према лицима из тзв. спољног света. Оно је апсолутно право унутар једног посебног окружења у којем се људи руководе емоцијама и страстима, а не правом.

3. ТИТУЛАРИ ПРАВА НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Према нашем породичном праву, право на заштиту од насиља у породици имају:²⁰

- супружници или бивши супружници;
- деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство;
- лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству;
- ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери;
- лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Сва наведена лица, Породични закон назива једним именом „чланови породице“.²¹ Одмах је јасно да појам породице у контексту породичноправне заштите од насиља у породици далеко превазилази уобичајене оквири ове установе. У нашој правној теорији неки аутори као два конститутивна елемента породице наводе животну заједницу и сродство.²² „Чланови породице“ као титулари права на зашти-

¹⁹ Вид. О. Станковић, В. Водинелић, 106.

²⁰ Вид. ПЗ, чл. 197, ст. 3, тач. 1–5.

²¹ Вид. ПЗ, чл. 197, ст. 3.

²² О овоме вид. З. Поњавић, *Породично право*, Правни факултет Крагујевац, Крагујевац 2007, 37.

ту од насиља у породици могу бити и лица којима недостају један или оба наведена елемента. Тако може бити спорно да ли се сматра породицом брачна или ванбрачна заједница без деце или других сродника. Међутим, одступање од уобичајеног схватања породице је још видљивије у неким другим случајевима. За потребе породичноправне заштите од насиља у породици, члановима породице се сматрају и лица из пролазне емотивне или сексуалне везе. Овакав однос не карактерише ни животна заједница, ни сродство. Сходно томе, може се рећи да израз „чланови породице“, којим су обухваћени сви титулари права на заштиту од насиља у породици није у потпуности одговарајући. Међутим, тешко је било једним изразом обухватити толико различитих група лица. Енглеско право, на пример, уместо израза „чланови породице“ користи термин *associated persons*.²³ Овај израз је тешко дословно превести на наш језик, али би у контексту породичноправне заштите могао значити „лица која су упућена једно на друго“ или „блиска лица“.²⁴ Оваквим изразом би се могли обухватити сви титулари права на заштиту од насиља у породици у нашем праву. Међутим, основни недостатак поменутог термина лежи у другој крајности. Наведени израз је, чини се, преширок, па би могао асоцирати да титулар права на заштиту од насиља у породици може бити, на пример, и лице које трпи сексуално узнемиравање на радном месту или кога злоставља сусед. Због тога у енглеској правној теорији има схватања како су овакве формулације непотребне и нејасне, те стога заштиту од насиља у породици треба омогућити свакоме.²⁵ Другим речима, зашто упорно бранити некакав концепт квазипородичних односа када је ионако циљ правне заштите од насиља у породици да обухвати што већи број лица?

Ипак, још увек се инсистира на широком, али ограниченом кругу лица које обухвата заштита од породичног насиља. Из тог разлога, тешко се могу избећи проблеми везани за поступак доказивања својства титулара права у појединим случајевима. Није тешко доказати да су насилник и жртва садашњи или бивши супружници, да их везује крвно, адоптивно или тазбинско сродство или хранитељство. Потешкоће могу настати тамо где се не траже формални услови за заснивање правне везе. Такав случај је, на пример, са ванбрачном заједницом. Ванбрачни партнер, као титулар права на заштиту од породичног насиља, своје својство доказује превасходно сведоцима.

²³ Вид. Family Law Act Part IV 1996 – FLA, s. 62 (3).

²⁴ У енглеској правној теорији се наводи да је реч о лицима која по основу породичних или других блиских односа завређују право на посебну правну заштиту. Вид. J. Masson, R. Bailey-Harris, R. Probert, *Cretney Principles of Family Law*, Sweet&Maxwell, London 2008, 262.

²⁵ Вид. M. Freeman, *Understanding Family Law*, Sweet&Maxwell, London 2007, 67.

Како Породични закон дефинише ванбрачну заједницу као трајнију заједницу живота, она би требала бити позната и трећим лицима. Међутим, најтеже је доказати намеру или вољу за успостављањем ванбрачне заједнице. Постојање овакве воље се претпоставља у случају да партнери живе дуже времена заједно. Ванбрачна заједница не може постојати без заједнице живота, јер јој недостаје формални оквир као код брака. У сваком случају, ванбрачни партнер може остваривати право на заштиту од насиља у породици и тако што ће се позвати на живот у истом породичном домаћинству.²⁶

Још је теже доказати својство титулара права на заштиту од насиља у породици у случају лица која су у емотивној или сексуалној вези. За нијансу је лакше доказати постојање емотивне везе, док је извођење доказа о сексуалној вези *probatio diabolica*. Сексуални чин се обично одвија у интими, изван очију трећих лица. Због тога је тешко наћи поуздано доказно средство којим би се поткрепило постојање сексуалне везе. Такође, врло је тешко одредити границе појма „сексуалне везе“.²⁷ У идентичној дилеми су били и енглески правници.²⁸ Све су ово разлози због којих је енглеско право одбило прихватити „сексуалну везу“ између жртве и починиоца насиља као могући основ породичноправне заштите од насиља у породици.²⁹

Са друге стране, емотивна веза између двоје људи је обично позната и трећим лицима, што донекле олакшава поступак доказивања.³⁰ Основни проблем позивања на емотивну везу као основ породичноправне заштите од насиља у породици јесте што закон не тражи њену трајност. Готово парадоксално звучи чињеница да једно лице може стећи својство ванбрачног партнера и на основу тога подобност за породичноправну заштиту од насиља у породици, само ако је његова заједница трајнијег карактера. Код емотивне везе, као садржински неупоредиво сиромашније, овај услов се не тражи. То умногоме умањује могућност да се одређено лице легитимише за заштиту од породичног насиља по овом основу. На пример, у енглеском праву се изричито тражи да је емотивна веза „значајнијег трајања“ (*significant duration*) да би представљала могући основ по-

²⁶ Вид. Н. Петрушић, С. Константиновић Вилић, 40.

²⁷ О томе вид. С. Панов, *Породично право*, Правни факултет Београд, Београд 2008, 755.

²⁸ Вид. J. Herring, *Family Law*, Pearson Education Limited, Harlow – London 2007, 265.

²⁹ Чувени енглески професор Породичног права Џонатан Херинг (*Jonathan Herring*), стигао је и да се нашали на ову тему констатујући како се нико није сетио да пита председника Клинтона (*Clinton*) за дефиницију „сексуалне везе“, *ibid.* фн. 60.

³⁰ Вид. Н. Петрушић, С. Константиновић Вилић, 40.

родичноправне заштите од насиља у породици.³¹ Сматрамо да овакво решење има пуно оправдање.

У претходним случајевима, доказати својство титулара права је тешко, али не и немогуће. Међутим, наше право предвиђа један основ породичноправне заштите од насиља у породици који не може имати правну примену. Поменута ситуација подразумева облик партнерског насиља где се својство титулара права на заштиту од породичног насиља стиче тако што ће жртва доказати да носи дете насилника. Треба напоменути да наведена лица нису ни брачни, ни ванбрачни партнери. Међутим, дете још увек није рођено, а тражи се да има утврђено порекло према оба родитеља. Најпре, материнство се утврђује на основу чињенице рођења детета у административном поступку. Мајка детета је жена која га је родила, стоји у Породичном закону.³² Из овога произилази да се материнство не може утврдити пре рођења детета. Са друге стране, изјава о признању очинства се може дати и пре рођења детета, али она производи дејство тек ако се дете живо роди.³³ Дакле, порекло детета се не може утврдити ни према мајци, ни према оцу пре рођења детета. Због тога овај основ породичноправне заштите од насиља у породици нема никакву сврху и требало би га уклонити из закона.

Поступак доказивања треба да омогући суду да оцени могу ли се одређена лица подвести под законом предвиђене „чланове породице“. Одређене групе лица које се сматрају „члановима породице“, тако су широко одређене да се могу појавити извесне недоумице. На пример, у „чланове породице“ убрајају се лица која су живела у истом породичном домаћинству. Да би се одредило која лица имају право на заштиту од насиља у породици по овом основу, претходно се мора утврдити појам породичног домаћинства. У теорији се „породично домаћинство“ дефинише као друштвена група коју чине два или више лица окупљених у заједницу живота и становања.³⁴ Оба услова морају бити кумулативно испуњена, с обзиром на то да заједница живота изузетно може постојати и без заједничког становања, а кохабитација не подразумева увек и заједницу живота. Због тога се „члановима породице“ не могу сматрати лица која станују код свог послодавца као послуга, кућне помоћнице, дадиље и слично. Такође, није „члан породице“ ни лице које по основу уговора о закупу одређеног дела куће или стана станује код другог у својству закупца. На пример, чест је случај да студент узме у закуп собу и живи у истом стану са закуподавцем. Све наведене групе заправо не деле исто

³¹ Вид. FLA, s. 62(3).

³² ПЗ, чл. 42.

³³ Вид. ПЗ, чл. 47, ст. 2.

³⁴ Н. Петрушић и С. Константиновић Вилић, 39.

породично домаћинство, те по том основу не могу уживати породичноправну заштиту од насиља у породици. Код њих је присутан елемент заједничког становања, али не и заједнице живота. Да би се делило исто породично домаћинство мора постојати и финансијска заједница између поменутих лица. Она морају делити приходе и заједнички сносити трошкове одржавања домаћинства. Овде то није случај, јер њихове животе спаја једино заједничко становање. Све остало је засебно. У прилог оваквог схватања, изричито се изајшањава и енглеско право.³⁵

Постоје још неке групе лица, код којих је мање или више спорно да ли се могу сматрати „члановима породице“ у смислу законских правила о заштити од породичног насиља. Таква лица су, на пример, вереници. Породични закон не помиње изричито веренике као титуларе права на заштиту од насиља у породици.³⁶ Ово је разумљиво, с обзиром да наше породично право одриче веридби карактер правне установе. Изричито предвиђање вереника као титулара права на заштиту од породичног насиља подразумевало би да суд претходно утврђује постојање веридбе. Такав задатак би вероватно био лакши од утврђивања постојања „емотивне везе“. Управо у томе би могао бити и основни значај веридбе. Како није правна установа, веридба у нашем праву не може бити основ породичноправне заштите од насиља у породици. Међутим, веридба би могла имати значаја као један фактички однос на основу кога се олакшава доказивање постојања „емотивне везе“ између „чланова породице“. На пример, ако су два лица поднела пријаву за закључење брака, то би требало значити да између њих постоји „емотивна веза“.

Питање је сложеније када је реч о могућности да се хомосексуалним партнерима призна право на заштиту од породичног насиља. У Породичном закону се истополни партнери изричито не наводе као титулари права на заштиту од насиља у породици. Имају ли они, ипак ово право? Наше право не дозвољава склапање хомосексуалних бракова. Такође, заједница два лица истог пола не може имати карактер ванбрачне заједнице. Тако се простор за породичноправну заштиту од насиља у породици хомосексуалним партнерима отвара једино на најнижем степену интимних партнерских односа – емотивној или сексуалној вези. Могу ли онда хомосексуални партнери остваривати породичноправну заштиту од насиља у породици по овом основу? У нашој правној теорији је мало директних одговора на ово питање. Тако, по једном схватању, емотивна или сексуална веза може

³⁵ Вид. FLA, s. 62 (3).

³⁶ Супротно је у енглеском праву, где се право на заштиту од насиља у породици признаје и лицима која су постигла споразум о закључењу брака (без обзира да ли је споразум раскинут или не), FLA, s. 62 (3)e.

бити основ породичноправне заштите од насиља у породици и за хомосексуалне партнере.³⁷ Међутим, остаје проблем доказивања оваквих чињеница због друштвене стигматизације поменутих лица код нас.

Сматрамо да би хомосексуалним партнерима требало признати право на заштиту од насиља у породици по основу постојања емотивне или сексуалне везе. То би било у складу са основним циљем породичноправне заштите од насиља у породици да се заштита омогући што већем броју лица. Вредности попут телесног интегритета, душевног здравља или спокојства се морају штитити без обзира на сексуалну оријентацију. У супротном, лична добра једног човека би била мање вредна од истих таквих добара другог лица. Овакве случајеве не треба везивати са слободама и правима која истински чине породичноправни статус једног лица. Право на склапање брака или заснивање усвојења су једно, а заштита личних добара сасвим друго питање. На крају крајева, правила о заштити од породичног насиља припадају корпусу породичног права само на основу легалног критеријума квалификације правних норми. Поменута правила су се могла регулисати и ван породичног законодавства, што није тема овог рада.

4. ОБЈЕКАТ ПРАВА НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Као што је речено, право на заштиту од насиља у породици представља једно субјективно лично право. Објекти личних права су лична добра над којима титулар има непосредну власт. Право на заштиту од насиља у породици има сложени објекат јер се непосредна власт титулара односи на више различитих, али међусобно повезаних личних добара. Поменута лична добра су: телесни интегритет, душевно здравље или спокојство „члана породице“.³⁸ Сходно томе, може се рећи да се објекат права на заштиту од насиља у породици састоји из личних добара која су неодвојиви део личности титулара права.³⁹ Ова чињеница објашњава међусобну повезаност личних добара која улазе у појам објекта права на заштиту од насиља у породици.

Телесни интегритет је вероватно најзначајније лично добро које се штити породичноправном заштитом од насиља у породици.

---

³⁷ Вид. Н. Петрушић и С. Константиновић Вилић, 40.

³⁸ Вид. ПЗ, чл. 197, ст. 1.

³⁹ За разлику од објеката појединих личних права који представљају одређене изразе личности, попут личних дневника, фотографија, писама. Вид. О. Станковић, В. Водинелић, 121.

Угрожавање телесног интегритета, по правилу, значи и угрожавање душевног здравља или спокојства „члана породице“. Са друге стране, могуће је угрозити нечије душевно здравље или спокојство, а да телесни интегритет жртве остане сачуван. Нарушавање телесног интегритета је најчешће фаза кулминације насиља у породици, којој обично претходе облици психичког насиља. Због тога се може рећи да породични конфликт најчешће почиње угрожавањем спокојства, а ескалира физичким насиљем у породици.

Породични закон даје неколико примера нарушавања телесног интегритета другог члана породице. То су: наношење или покушај наношења телесне повреде, присиљавање на сексуални однос, као и сексуални однос са лицем које није навршило 14. година живота или немоћним лицем.⁴⁰ Може се приметити да се телесни интегритет другог „члана породице“ повређује, односно угрожава радњама физичког и сексуалног насиља. Најтежи облици физичког насиља, као што је угрожавање живота „члана породице“, нису у првом плану породичноправне заштите од насиља у породици. Породичноправна заштита има преваходно превентивни карактер. Када се живот, као највредније лично добро нађе у опасности, мора се прибећи кривичноправној заштити од насиља у породици. У таквим ситуацијама, точак насиља је дошао скоро до краја и тешко се може вратити уназад. Сликвито би се могло рећи да читав систем правне заштите од насиља у породици функционише по принципу „штита и мача“. Када се жртва више не може заштитити, на починиоца насиља се удара репресијом.

Душевно здравље и спокојство представљају објекте права на заштиту од насиља у породици који се угрожавају најразличитијим облицима насиља. Душевно здравље се угрожава, по правилу, физичким, сексуалним и дуготрајнијим облицима психичког насиља. Наравно, степен угрожавања поменутог личног добра зависи и од структуре личности и њеног окружења. Треба увек имати у виду ко је онај ко чини насиље, као и према коме се радње насиље предузимају. Најосетљивије жртве су свакако деца. Управо на њиховом примеру се јасно може уочити једна карактеристика душевног здравља и спокојства као објеката права на заштиту од породичног насиља. Наведена лична добра се не морају угрозити или повредити непосредним радњама насиља да би се повредило право на заштиту од насиља у породици. Тако, дете које присуствује злостављању своје мајке може претрпети тешке психичке трауме и стресове.⁴¹

⁴⁰ Вид. ПЗ, чл. 197, ст. 2, тач. 1, 3–4.

⁴¹ Вид. Т. Brown, R. Alexander, *Child Abuse and Family Law: Understanding the issues facing human service and legal professionals*, Allen&Unwin, Crows Nest NSW – Australia 2007, 35.

Угрожавање спокојства је најнижи степен породичног насиља. Предвиђање „спокојства“ као објекта права на заштиту од насиља у породици, израз је политике „нулте толеранције“ према породичном насиљу. Међутим, појам „спокојства“ се чини прилично неодређеним. Најпре се може јавити проблем како одредити границе овог појма у пракси. Затим, чак и ако се садржина појма „спокојства“ детаљно утврди, како знати када је нарушавање нечијег спокојства искључива последица понашања другог „члана породице“? Живот је исувише стресан и тежак да би се лако могао изоловати само један извор неспокојства данашњег човека. На крају, сам израз „спокојство“ асоцира на нешто што се не може обезбедити државном интервенцијом, већ разговором и узајамним разумевањем.

5. ЗАКЉУЧАК

Прошло је више од четири године од када је регулатива о спречавању насиља у породици део нашег породичног права. Борба против породичног насиља је тежак задатак где се тешко могу предвидети сви могући проблеми. Због тога је нужан стални развој и унапређење постојећих решења ради што ефикаснијег сузбијања овог својеврсног корова породице. Правила породичног права о заштити од насиља у породици свакако су нужан искорак унапред, и поред одређених теоријских и практичних проблема који прате њихову примену.

Породичноправна заштита од насиља у породици код нас, полази од схватања права на заштиту од насиља у породици као субјективног грађанског права. Међутим, мало је истинских карактеристика субјективних грађанских права које се могу препознати у праву на заштиту од насиља у породици. Јавни интерес да се поменуто право остварује, одмах пада у очи као једна од главних црта права на заштиту од породичног насиља. Такође, на основу језичког тумачења одговарајућих правила, може се закључити како појам права на заштиту од насиља у породици обухвата само намерне радње насилника. Ако се проблем насиља у породици доживљава као злоупотреба моћи једног члана породице према другима, онда се оваква законска формулација може донекле разумети.

Родни аспект насиља у породици намеће раздвајање материјалноправног од процесноправног појма странака у односима породичног насиља. Сходно томе, покретање поступка за заштиту од насиља у породици није резервисано само за жртве породичног насиља, већ за шири круг лица. Са друге стране, круг титулара права на заштиту од насиља у породици је одређен веома широко, што је у складу са

намером законодавца да што већем броју лица пружи правну заштиту. Међутим, овако широк круг лица доводи до одређених проблема у поступку доказивања својства титулара права на заштиту од породичног насиља. Проблем је најизраженији код емотивне или сексуалне везе као основа породичноправне заштите од насиља у породици. Законодавац је по нашем мишљењу снабдео својством титулара права и нека лица која то, због правних препрека, не могу бити.

Тако се на заштиту од насиља у породици не могу позивати лица по основу да чекају заједничко дете, с обзиром на то да се порекло детета не може утврдити пре његовог рођења.

Објекат права на заштиту од насиља у породици чине телесни интегритет, душевно здравље и спокојство као неодвојиви делови личности титулара права. Следећи политику „нулте толеранције“ у односу на породично насиље, законодавац је прописао да се и „спокојство“ има штитити као објекат права на заштиту од насиља у породици. Ово у пракси може створити одређене проблеме, с обзиром на то да није лако утврдити узрочно-последични однос између радњи насиља у породици и нарушавања нечијег спокојства. Ипак, није се хтело ништа препустити случају, а све с циљем обезбеђивања што већег опсега породичноправне заштите од насиља у породици.

Наравно, правним правилима се, ма колико она примерена била, не може елиминисати породично насиље. Упркос томе, борбу против ове погубне појаве не треба доживљавати као Сизифов посао, већ као непрекидни, изгледни напор за обезбеђивање живота достојног сваког човека.

Veljko Vlašković, LL.M

Assistant

University of Kragujevac Faculty of Law

THE RIGHT TO PROTECTION FROM DOMESTIC VIOLENCE AS A SUBJECTIVE CIVIL RIGHT

Summary

Actual family law legislation of Serbia involves the provisions on domestic violence prevention. The law affords enjoying of right to protection from domestic violence to broad list of individuals called „family members“. This work analyzes exactly the basic features of the mentioned right. It starts from the idea and legal nature of the right to protection

from domestic violence. Special attention is paid to some distinctiveness such as the fact that right to protection from domestic violence involves only intentional acts of a perpetrator. Considerable space is also given to the problem of proving the right-holders title in situations where the family law protection is based on some informal relations such as „emotional“ or „sexual relationships“. At this point, it is being made the comparison between Serbian and English law which has the longest tradition in combatting domestic violence. It is shown that our system of family law protection from domestic violence appears to be inconsistent in certain cases. Attention is paid to the possibility of opening the family law protection from domestic violence for homosexual couples. Finally, this paper analyzes the personal values protected by the right to protection from domestic violence.

Key words: *Domestic violence. – A right. – Right-holders. – Object of right.*